

Preventie Schoolverzuim - Onderzoek naar Schoolverzuim van Leerlingen in het Voortgezet Onderwijs

Citation for published version (APA):

Van Liere, A., Ritzen, H., & Brand-Gruwel, S. (2011). *Preventie Schoolverzuim - Onderzoek naar Schoolverzuim van Leerlingen in het Voortgezet Onderwijs*.

Document status and date:

Published: 22/12/2011

Document Version:

Peer reviewed version

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 23 Jul. 2024

Open Universiteit
www.ou.nl

Preventie Schoolverzuim
Onderzoek naar Schoolverzuim van Leerlingen in het Voortgezet Onderwijs

Paper Onderwijs Research Dagen 2011 Maastricht

Annette van Liere,
lid kenniskring 'Lectoraat onderwijsarrangementen in maatschappelijk context'
ROC van Twente. E-mail:
avanliere@rocvantwente.nl
Gieterij 200
7553 VZ Hengelo (Ov)

Dr. Henk Ritzen,
lector 'Lectoraat onderwijsarrangementen in maatschappelijk context'
Hogeschool Edith Stein. E-mail:
ritzen@edith.nl
Postbus 568
7550 AN Hengelo (Ov)

Dr. Saskia Brand-Gruwel,
Open Universiteit Nederland. E-mail:
Saskia.Brand-Gruwel@ou.nl
Postbus 2960
6401 DL Heerlen

Samenvatting

Ongeoorloofd schoolverzuim is een belangrijke risicofactor voor voortijdig schoolverlaten. Frequent en langdurig schoolverzuim kunnen, zowel voor leerling, school, als maatschappij leiden tot minder maatschappelijke kansen: werkloosheid, criminaliteit, uitkeringsafhankelijkheid, vermindering van welzijn en gezondheid. Naast persoonlijke en omgevingsfactoren zijn schoolfactoren van invloed op het schoolverzuim van leerlingen.

Verzuimbeleid is gericht op duidelijke regelgeving, pedagogisch consistent handelen en vergroten van de betrokkenheid van leerling en ouders. Scholen richten hun interventies in het kader van schoolverzuim vooral op de procedures en disciplinaire maatregelen. Zowel schoolregels als de communicatie tussen de docent en leerling beïnvloeden de schoolbeleving van de leerling. Nauw gerelateerd aan het begrip schoolbeleving is de verzuimbeleving van een leerling, die zich kan manifesteren uit angst voor negatief gepercipieerde schoolse aangelegenheden, of praktisch vanwege het niet kunnen weerstaan van de verleidingen die buiten de muren van school plaatsvinden.

Het onderzoek heeft tot doel meer inzicht te krijgen in het verzuimbeleid van vo-scholen en de invloed daarvan op de schoolbeleving van leerlingen als beïnvloedbare factor op het verzuimgedrag. De centrale onderzoeksvraag luidt: *'Draagt het schoolbeleid van vo-scholen ten aanzien van verzuim bij aan de preventie van verzuim en welke relatie heeft het verzuimbeleid met de school- en verzuimbeleving van vo-leerlingen en hun verzuimgedrag?'*

Ter beantwoording van de centrale onderzoeksvraag is een Monitor Verzuimbeleid ontwikkeld en afgenomen bij schoolleiders van vo-scholen en is een vragenlijst School- en

verzuimbeleving bij vo-leerlingen afgenomen. De Monitor Verzuimbeleid is ingevuld door 28 respondenten werkzaam aan tien vo-scholen. De vragenlijst School- en verzuimbeleving is ingevuld door leerlingen van vier vo-scholen (N = 788, non-respons N = 151) verspreid over leerjaren en onderwijssoorten (vmbo, havo, vwo).

Op basis van de resultaten uit de Monitor Verzuimbeleid kan worden geconcludeerd dat het schoolbeleid bijdraagt bij aan het voorkomen van verzuim. Scholen organiseren gerichte onderwijsactiviteiten om het schoolverzuim te verminderen. Zij schenken, op basis van de landelijke verzuimregelgeving, aandacht aan de registratie van het verzuim en voeren een strikt handhavingsbeleid. Het verzuimbeleid is nog niet volledig doelgericht en systematisch ingericht. De procedures zijn niet sluitend en de verzuimactiviteiten hebben geen preventieve werking. De schoolbeleving van leerlingen wordt vooral beïnvloed door de docent en de schoolorganisatie, de verzuimbeleving door academic self-concept, klasgenoten en de leerstof. Zowel school- als verzuimbeleving, als ook het verzuimbeleid van school, hebben relatie met het verzuimgedrag van de leerling.

Een school kan positief bijdragen aan de preventie van schoolverzuim van leerlingen door het verzuimbeleid specifiek te richten op het pedagogisch handelen, de leerprocessen en op het vergroten van de betrokkenheid van leerlingen en ouders bij school. Aandacht voor goede didactiek, een goede relatie met de docent, boeiende en bij de leerling passende lesinhouden, een goede relatie met klasgenoten en het vergroten van het vertrouwen in de eigen academische vermogens dragen bij aan een positieve school- en verzuimbeleving en minder schoolverzuim.

Sleutelwoorden: schoolverzuim, schoolbeleving, verzuimbeleid, voortgezet onderwijs.

1. Inleiding en centrale onderzoeksvraag

Ongeoorloofd schoolverzuim is een belangrijke indicator van voortijdig schoolverlaten. Frequent en langdurig schoolverzuim leiden tot ernstige problemen, zowel voor leerling, school, als maatschappij (Batenburg, Korpershoek, & Werf, 2007; Kearney, 2008; Reid, 2005; Teasley, 2004).

Naast persoonlijke en omgevingsfactoren zijn schoolfactoren (verzuimbeleid, disciplinaire maatregelen, kwaliteit van docenten, begeleiders en managers) en onderlinge relaties (met school, ouders, docenten en leerlingen) van invloed op het schoolverzuim van leerlingen (Rumberger, 1995; Teasley, 2004). In hun aanpak van schoolverzuim richten scholen zich met name op het realiseren van een sluitend systeem: pro-actief beleid; vroegtijdige signalering; melding; registratie en interventie bij beginnend schoolverzuim (Reid, 2003; Zhang, 2003). Zowel schoolregels, als interactie van de docent met de leerling beïnvloeden de schoolbeleving van de leerling. Is deze schoolbeleving negatief dan wordt het verzuim een glijdende schaal waarbij de motivatie, de inzet voor het huiswerk en de betrokkenheid met school steeds verder afnemen. Hierdoor verlaat de leerling uiteindelijk de school voortijdig (Batenburg, et al., 2007; Teasley, 2004).

Het onderzoek Preventie Schoolverzuim heeft tot doel meer inzicht te krijgen in het verzuimbeleid van vo-scholen en de invloed daarvan op de schoolbeleving van leerlingen als beïnvloedbare factor op het verzuimgedrag. De centrale onderzoeksvraag luidt: *‘Draagt het*

schoolbeleid van vo-scholen ten aanzien van verzuim bij aan de preventie van verzuim en welke relatie heeft het verzuimbeleid met de school- en verzuimbeleving van vo-leerlingen en hun verzuimgedrag?'

2. Theoretisch kader

Chronisch en frequent schoolverzuim heeft tot gevolg dat leerlingen (delen van) het aangeboden onderwijs mislopen waardoor sociale- en gedragsvaardigheden (competenties) onvoldoende worden ontwikkeld (Jaspers, Schut, de Keijser, & Gunnink, 1986; Sutphen, Ford, & Flaherty, 2010; Vuijk et al., 2008). Schoolverzuim wordt getypeerd als risicovol gedrag en geassocieerd met slechte relaties met leeftijdgenoten (peer group), conflicten in de huiselijke kring, onvoldoende schoolresultaten en voortijdig schoolverlaten (Fremont, 2003; Kearney, 2008).

Een leerling kan verzuimen door achterliggende problemen op het gebied van leren en gedrag, of problemen van psychische- en/of lichamelijke aard (Reid, 2003). Een leerling kan ook verzuimen omdat hij¹ de verlokkingen van de buitenwereld niet kan weerstaan, of een lesrooster heeft met veel tussenuren (Jaspers et al., 1986; Vuijk et al., 2008). Ook het schoolklimaat heeft een significante relatie met schoolverzuim en refereert aan het gevoel van betrokkenheid met de school en de mate waarin een leerling zich gesteund voelt met betrekking tot zijn academische, sociale en andere behoeften (Kearney, 2008).

De invloed van het schoolklimaat op het welbevinden van de leerling in school wordt aangeduid met het psychologisch construct van schoolbeleving (Stoel, 1982). Schoolbeleving wordt beïnvloed door activiteiten in en buiten de klas, de docent (ondersteuning, werkwijze, verwachtingen), schoolorganisatie en regels en door de leerlingen ervaren billijkheid van de disciplinaire maatregelen (Hartnett, 2007; Kearney, 2008; Ritzen, 2004; Rumberger, 1995; Stoel, 1982; Teasley, 2004). Uit een onderzoek review van Fredricks, Blumenfeld en Paris (2004) blijkt dat zowel sociale als cognitieve ondersteuning door de docent van belang is voor de betrokkenheid van de leerling, en dat het uitvoeren van authentieke, uitdagende taken worden geassocieerd met betrokkenheid (Fredricks et al., 2004).

Andere factoren als woonsituatie(-omgeving), de gezinssamenstelling, de sociaaleconomische status (SES), ouder-kind relatie, werkloosheid en goede contacten met leeftijdgenoten hebben eveneens invloed op het schoolverzuim. Met name de betrokkenheid van ouders is van invloed op het schoolsucces en schoolverzuim van de leerling (Fredricks et al., 2004; Teasley, 2004). De waarde die de ouders hechten aan school en de emotionele en cognitieve ondersteuning van de leerling zijn van invloed op zijn schoolsucces en verzuim (Fredricks et al., 2004; Rumberger, 1995; Teasley, 2004).

Schoolverzuim wordt op verschillende manieren ingedeeld: grofmazig in geoorloofd en ongeoorloofd, fijnmazig wordt ongeoorloofd verzuim opgedeeld in spijbelen, angst gerelateerde schoolweigering en schoolonthouding (Kearney, 2008).

De aanpak van schoolverzuim dient gecoördineerd, planmatig en systematisch plaats te vinden, gericht op de lange termijn (de Baat, 2010; Eimers, Derriks, Voncken, Tilborg, & Es, 2003;

¹ Waar de mannelijke vorm staat kan ook de vrouwelijke vorm gelezen worden.

Reid, 2003; Tinto, 2009), in samenwerking met de school, de ouders, de gemeenten, de zorginstellingen, en de scholen onderling (Kearney, 2008; Vandenbroucke, 2006).

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat een doelgericht en systematisch verzuimbeleid op school uit de volgende aspecten bestaat:

- duidelijke regelgeving, die bekend is bij zowel docent, als leerling en zijn/haar ouders;
- schoolbeleid gericht op leerprestaties, leerlingengedrag en sociale vaardigheden van leerlingen, dat gezamenlijk wordt ondersteund door zowel leerlingen en docenten in de schoolse setting alsmede door de ouders in de thuissituatie van de leerling;
- pedagogisch consistent uitvoeren van regels en sancties met betrekking tot leerling verzuim, administratie van de verzuimfrequentie(s) van leerlingen, bespreking van de frequenties in teams (lerende schoolteams) en ouders, pedagogische gespreksvaardigheden om leerlingen te begeleiden en bespreking in zorgteams;
- betrokkenheid vergroten van leerlingen met de school door een combinatie van a) identificeren van de risico leerling, b) verandering van de leeromgeving (persoonlijk), curriculum (betekenisvol leren) en schoolcultuur, c) de leerling te voorzien van de benodigde vaardigheden om te kunnen slagen in school en het arbeidsleven (Claes, Hooghe, & Reeskens, 2009; De Vries, Monsma, Mellink, & Van Ruijven, 1990; Dynarski, Clarke, Cobb, Finn, Rumberger, & Smink, 2008; Fredricks et al., 2004; Jaspers et al., 1986; Teasley, 2004).

Bewijs voor welke interventies bij schoolverzuim werken is schaars (Reid, 2003). De interventies gericht op het verminderen van schoolverzuim moeten plaats vinden op verschillende niveaus: (a) de school en de gemeenschap, (b) vroege interventies, (c) het goed doorlopen van de school en (d) het optimale uit de leerling halen (de Baat, 2010; Smink & Reimer, 2005).

3. Onderzoek

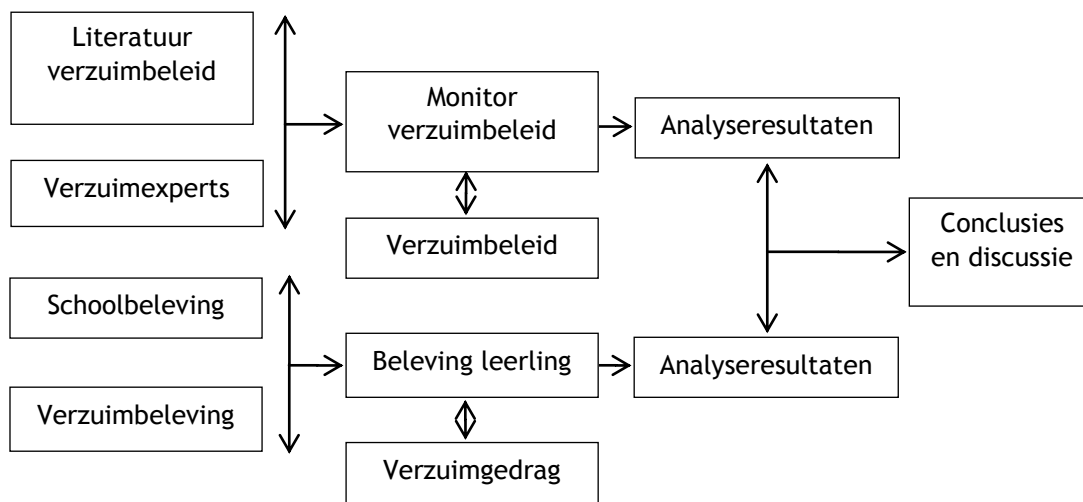
Onderzoeksvragen

Op basis van het theoretisch kader zijn voor het onderzoek Preventie Schoolverzuim de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Welk verzuimbeleid hanteren vo-scholen?
2. Hoe is de school- en verzuimbeleving van vo-leerlingen?
3. Wat is de mate en aard van het verzuim van vo-leerlingen?
4. Heeft de school- en verzuimbeleving van vo-leerlingen een relatie met de mate en aard van het verzuim van de leerlingen?
5. Heeft het verzuimbeleid van vo-scholen een relatie met de school- en verzuimbeleving van de leerlingen?

Onderzoeksontwerp

Op basis van vooronderzoek, bestaande uit literatuuronderzoek en gesprekken met experts is een monitor opgesteld van de voornaamste indicatoren voor verzuimbeleid. Vervolgens is met behulp van de vragenlijst School- en Verzuimbeleving onderzocht of de leerlingen de school prettig vinden en wat de achterliggende redenen zijn voor verzuim. De vragenlijst School- en Verzuimbeleving bestaat uit een samenvoeging van twee vragenlijsten. Een hoge score op de vragenlijst Schoolbeleving wijst op een positieve beleving van school. Een hoge score op Verzuimbeleving laat zien dat leerlingen meer redenen hebben om te verzuimen. Door de analyseresultaten van de Monitor Verzuimbeleid te spiegelen aan de resultaten van de beleving van de leerlingen en de mate en aard van het verzuim (verzuimgedrag) van de leerlingen, wordt al explorerend gezocht naar mogelijke verbanden en kunnen conclusies en discussiepunten worden geformuleerd die vervolgens met de respondenten worden besproken, zie Figuur 1.

Figuur 1 Onderzoek model Preventie Schoolverzuim

Respondenten

De eerste groep respondenten die de Monitor Verzuimbeleid hebben ingevuld bestaat uit 28 medewerkers (functie onbekend) werkzaam aan tien vo-scholen in de regio Twente. Deze 28 respondenten zijn verbonden aan de opleidingen vmbo (n = 25), Havo (n = 12) en vwo (n = 12) en werkzaam op 17 locaties in Twente.

De tweede groep respondenten zijn 788 (non-respons N = 155) leerlingen afkomstig uit vier select gekozen vo-scholen die ook de Monitor Verzuimbeleid hebben ingevuld. Zie Tabel 1.

Tabel 1

Vo-scholen, aantal respondenten Monitor Verzuimbeleid en aantal respondenten School- en Verzuimbeleving

School	Aantal respondenten Monitor Verzuimbeleid	Aantal respondenten School- en Verzuimbeleving
CSG het Noordik	6	396
CSG Reggesteyn	1	-
De Grundel	4	-
De Passie	1	-
De Waerdenborch	2	-
Greijdanus Enschede	1	-
OSG Hengelo	4	112
Pius X college	1	-
Scholingsboulevard Enschede	2	138
Twents Carmel College	6	142
Totaal	28	788

De leerlingen zijn afkomstig van het vmbo (n = 610), havo (n = 81), havo-vwo (n = 32) en vwo (n = 65). Zie Tabel 2.

Tabel 2

Aantal respondenten vragenlijst School- en Verzuimbeleving per schoolsoort en leerjaar

	1	2	3	4	5
vmbo	118	96	200	196	0
havo	0	32	0	26	23
havo/vwo	32	0	0	0	0
vwo	0	26	0	16	23

Instrumenten

Om het verzuimbeleid te meten dat vo-scholen hanteren, is op basis van literatuurstudie de monitor 'Verzuimbeleid Twente' ontwikkeld door het lectoraat 'Onderwijsarrangementen in maatschappelijke context' HES/OCT Hengelo (Ritzen & van Liere, 2010). Behalve algemene vragen als naam van de school, schoollocatie, school/klas/groepgrootte en de verzuimsituatie, is op schoolniveau met gebruikmaking van een 4p. Likertschaal, het verzuimbeleid, de verzuiminstrumenten, de verzuimactiviteiten, de succes- en faalfactoren in de uitvoering van het verzuimbeleid gemeten. De betreffende items zijn ondergebracht in vijf subschalen. Zie Tabel 2 voor een overzicht van de vijf subschalen en de bijbehorende Cronbach's alpha. Tot slot bevat de

Monitor Verzuimbeleid tien items die de mening meten van de respondenten over de uitvoering van het verzuimbeleid.

Tabel 2

Cronbach's alpha Monitor Verzuimbeleid, uitgesplitst per subschaal en totaal

Subschaal	Alpha	Aantal items
1 Verzuimmaatregelen	0,87	16
2 Gerealiseerd verzuim	0,76	7
3 Preventieve verzuimactiviteiten	0,84	23
4 Geen knelpunten	0,82	8
5 Gesignaleerde knelpunten	0,89	10
Totaal subschalen	0,90	64

Voor het meten van de schoolbeleving van leerlingen is gebruik gemaakt van de vragenlijst Schoolbeleving van Ritzen (2004), een bewerking van de Schoolbelevingsschaal van Stoel (1982) en oorspronkelijk ontwikkeld voor leerlingen uit het voortgezet onderwijs. De vragenlijst Schoolbeleving van Ritzen is een gevalideerde en betrouwbare vragenlijst die is afgenomen bij mbo-leerlingen niveau 1 en 2, Cronbach's alpha 0,93 en bevat 8 subschalen. Zie Tabel 3.

Tabel 3

Cronbach's alpha van de vragenlijst Schoolbeleving van Ritzen (2004), uitgesplitst per subschaal en totaal

Subschaal	Alpha	Aantal items
1 school algemeen	0,75	6
2 aangeboden leerstof	0,66	8
3 relatie docent als didacticus	0,82	7
4 relatie docent als persoon	0,85	11
5 beroepspraktijkvorming	0,70	7
6 relatie met klasgenoten	0,70	7
7 schoolorganisatie	0,74	5
8 eigen verstand. functioneren	0,71	9
Hele schaal	0,93	60

Voor het onderzoek Preventie Schoolverzuim is de subschaal beroepspraktijkvorming van de vragenlijst schoolbeleving niet meegenomen. Ook is de oorspronkelijke 4p. Likertschaal omgezet in een 7p. Likertschaal.

De vragenlijst Verzuimbeleving meet de achterliggende factoren van het verzuimgedrag van leerlingen. Voor de vragenlijst is gebruik gemaakt van de School Refusal Assessment Scale - Revised (SRAS-R) van Kearney (2002) en bewerkt als Nederlandse versie door Vuijk et al. (2008), de SRAS-R-NL-kindversie. De 32 items uit deze vragenlijst zijn ondergebracht in vijf subschalen: (a) het vermijden van school gerelateerde stimuli die negatief affect oproepen, (b) het vermijden van sociale of evaluatieve situaties op school waar men een afkeer van heeft, (c) het najagen van aandacht van belangrijke anderen, en (d) het najagen van tastbare versterkers buiten de schoolsetting, (e) de relatieve invloed van de vier functies met betrekking tot schoolonthouding. Uit de pre-test onder 94 leerlingen vmbo leerjaar 2 en 4 Gemengde en Theoretische leerweg (gtl) blijkt dat Cronbach's alpha van de vragenlijst Verzuimbeleving in totaal 0,94 is. In Tabel 4 zijn de gevonden Cronbach's alpha's per subschaal en voor het totaal weergegeven.

Tabel 4

Cronbach's alpha en aantal items per subschaal en totaal Verzuimbeleving, pre-test

Subschaal Verzuimbeleving	Alpha	Aantal items
1. Het vermijden van school gerelateerde stimuli die negatief affect oproepen	0,83	6
2. Het vermijden van sociale of evaluatieve situaties op school waar men een afkeer van heeft	0,66	6
3. Het najagen van aandacht van belangrijke anderen	0,78	6
4. Het najagen van tastbare versterkers buiten de schoolsetting	0,72	6
5. De invloed van de vier functies met betrekking tot schoolonthouding	0,92	8
Totaal	0,94	32

Voor het onderzoek zijn eveneens algemene gegevens van leerlingen opgevraagd: leerjaar (1 t/m 5), schoolsoort (vmbo, havo, havo/vwo/vwo), sexe, mate en aard van verzuim van de leerling.

De mate van schoolverzuim is ingedeeld in de volgende categorieën:

- Geen (leerling is alle lessen aanwezig);
- Matig (leerling is een enkele keer niet in een les verschenen, kwam een paar keer te laat in een les of is een enkele halve of hele dag afwezig geweest);
- Veel (leerling is meer dan 5 keer niet in een les verschenen of is meer dan 5 keer een halve of hele dag afwezig geweest).

De aard van het schoolverzuim is ingedeeld in de categorieën:

- Geoorloofd (door ziekte of andere geldige reden);
- Geoorloofd/Ongeoorloofd (deels geoorloofd en deel ongeoorloofd afwezig);
- Ongeoorloofd (zonder toestemming en zonder overleg van de school afwezig);
- Nvt (leerlingen die niet verzuimen);
- Onbekend.

4. Resultaten

Deelvraag 1: Welk verzuimbeleid hanteren vo-scholen?

De respondenten zijn positief over het verzuimbeleid dat de scholen hanteren, de gemiddelde scores van de vijf subschalen zijn boven M 2,5. Zie Tabel 5.

Tabel 5

Aantal items, betrouwbaarheid van de schaal, aantal respondenten en gemiddelde per schaal (op 4-punt Likertschaal) en totaal subschalen Monitor Verzuimbeleid

Subschaal Verzuimbeleving	N items	Cronbach's alpha	N respondenten	M
1. Verzuimmaatregelen	16	0,87	26	3,60
2. Gerealiseerd verzuim	7	0,76	28	3,51
3. Preventieve verzuimactiviteiten	23	0,84	28	3,34
4. Geen knelpunten	8	0,82	25	3,37
5. Gesignaleerde knelpunten	10	0,89	25	3,00
Totaal	64	0,90	23	3,36

Dat de respondenten ($N = 28$) positief zijn t.a.v. het verzuimbeleid blijkt uit de scores op de vraag in hoeverre zij het met uitspraken eens zijn. De gemiddelde score is M 5,53 (7-puntschaal).

Een doelgericht en systematisch verzuimbeleid richt zich op duidelijke regelgeving; beleid gericht op leerprestaties, gedrag en sociale vaardigheden, met ondersteuning van docent en ouders; pedagogische consistent uitvoeren van regels en sancties, administratie, gesprekken; vergroten van de betrokkenheid van de leerling (Claes et al., 2009; De Vries et al., 1990; Dynarski et al., 2008;

Fredricks et al., 2004; Jaspers et al., 1986; Teasley, 2004). Uit de Monitor Verzuimbeleid blijkt dat een aantal aspecten van dit verzuimbeleid op de onderzochte vo-scholen verder ontwikkeld zijn en andere minder. Zo zijn de activiteiten in het kader van handhaving van verzuimbeleid, zoals een duidelijke regelgeving, visie en strategie, registratie en specifieke zorgtaken, bij deze scholen verder ontwikkeld dan preventieve activiteiten waarbij leerlingen meer betrokken worden bij het leerproces en in staat worden gesteld om betekenisvol en passend bij hun individuele competenties en behoeften te leren. De verzuimprocedures maken geen onderdeel uit van de kwaliteitscycli van de scholen en de handelingsprocedures bij gesignaleerd risicogedrag zijn onduidelijk.

De leerling die verzuimt, wordt 'gestraft' met disciplinaire maatregelen, handhaving en toezicht van leerplechtambtenaar, om zo de leerling te stimuleren weer naar school te gaan. Leerlingen worden niet 'beloond' in de vorm van gesprekken of activiteiten buiten het lesprogramma, waardoor zij meer bij school worden betrokken. Ook krijgen deze leerlingen geen speciale onderwijsactiviteiten aangeboden die hen op een realistische manier aanspreken en uitdagen hun verzuim te verminderen. Door het zorg dragen voor een veilig klimaat in de klas ondersteunt de docent de leerling. De ouders worden niet actief betrokken bij het onderwijs van hun kind.

De respondenten zijn positief over de effectiviteit, de structurele uitvoering van het verzuimbeleid en de verzuimactiviteiten. Zij hebben geen zwaarwegende knelpunten die de uitvoering van het te handhaven verzuimbeleid in de weg staan. Frappant is dat de onderzoeksresultaten met betrekking tot de rol van de ouders elkaar tegenspreken. Zo vinden de respondenten dat ouders weinig betrokken worden bij het onderwijs van hun kinderen en tegelijkertijd zijn ze van mening dat de school veel aandacht besteedt aan het onderhouden van een goede relatie met de ouders/verzorgers.

Deelvraag 2: Hoe is de school- en verzuimbeleving van vo-leerlingen?

Uit de gemiddelden van de subschalen van de vragenlijst Schoolbeleving blijkt dat een positieve schoolbeleving vooral te maken heeft met de relatie met klasgenoten, het eigen verstandelijk functioneren van de leerling, en de school in het algemeen. Het laagst scoren de subschalen docent als didacticus en de schoolorganisatie. Zie Tabel 6.

Tabel 6

Cronbach's alpha, Gemiddelden en Standaarddeviaties subschalen Schoolbeleving

Subschaal Schoolbeleving	CA	M	SD
algemeen	0,80	4,85	1,32
aangeboden leerstof	0,64	4,33	1,02
docent als didacticus	0,81	4,05	1,14
docent als persoon	0,84	4,47	1,11
relatie met klasgenoten	0,78	5,75	1,03
schoolorganisatie	0,62	4,16	1,26
eigen verstandelijk functioneren	0,76	5,36	0,97
totaal	0,93	4,71	1,12

De gemiddelde scores van de subschalen verzuimbeleving laten zien dat leerlingen vooral verzuimen om tastbare versterkers buiten de schoolsetting na te jagen en om aandacht van belangrijke anderen. Zie Tabel 7.

Tabel 7

Cronbach's alpha, Gemiddelden en Standaarddeviaties subschalen Verzuimbeleving

Subschaal Verzuimbeleving	CA	M	SD
Het vermijden van school gerelateerde stimuli die negatief affect oproepen	0,69	1,91	0,90
Het vermijden van sociale of evaluatieve situaties op school waar men een afkeer van heeft	0,50	1,67	0,70
Het najagen van aandacht van belangrijke anderen	0,70	2,21	0,99
Het najagen van tastbare versterkers buiten de schoolsetting	0,65	3,03	1,26
De invloed van de vier functies met betrekking tot schoolonthouding	0,78	1,82	0,83
Totaal	0,86	2,13	0,94

De schoolbeleving hangt samen met de verzuimbeleving van leerlingen, de verzuimbeleving wordt hoger als de schoolbeleving lager wordt. De leerlingen hebben een positieve schoolbeleving en een lage verzuimbeleving. Een leerling verzuimt vooral om buiten de school andere leuke, interessante activiteiten te verrichten en om bij andere voor hem belangrijke personen te zijn, zoals ouders en vrienden. De leerlingen ervaren de school positief, vooral de relatie met klasgenoten en de school in

het algemeen. De school wordt minder positief ervaren op de aspecten 'schoolorganisatie' en 'docent als didacticus'.

Vooraf in het eerste leerjaar is de schoolbeleving het hoogst, in het tweede leerjaar is sprake van een daling. Deze bevinding wordt ook gedaan in onderzoeken van Stoel (1982) en Tinto (2006).

Evenals in het onderzoek van Batenburg, Dokter en Mulder (2006) blijkt dat de schoolbeleving toeneemt naarmate de schoolsoort moeilijker wordt, op het vmbo is de schoolbeleving het laagst, op het vwo het hoogst. Het blijkt dat de leerlingen van de havo/vwo vaker liever van de ouders thuis les krijgen dan de leerlingen in het vmbo. Mogelijk dat ook hier een gebrek aan uitdaging een belangrijke rol speelt. Een andere verklaring kan zijn dat leerlingen van de havo/vwo de opleiding te zwaar vinden en daarom liever thuis studeren, wat overeen komt met de bevindingen van Allen & Meng (2010) die concluderen dat veel havisten en vwo-ers hun opleiding te zwaar vinden.

Verschillende factoren van de schoolbeleving hebben een relatie met de verzuimbeleving van leerlingen, vooral het academic self-concept van de leerling, de relatie met klasgenoten en de leerstof. Verschillen tussen leerjaren en schoolsoort in de samenhang tussen school- en verzuimbeleving hebben vooral te maken met de docent als persoon en didactisch.

De functies van het verzuim met betrekking tot schoolonthouding verschillen significant tussen jongens en meisjes, jongens scoren op deze schaal significant hoger dan meisjes. Dit kan er op wijzen dat bij jongens mogelijk meer sprake is van schoolonthouding, het thuis houden van hun kind door de ouders. De subschaal 'functies van het verzuim met betrekking tot schoolonthouding' laat ook significante verschillen zien tussen het eerste en vierde schooljaar, vierdejaars leerlingen willen met name vaker onder schooltijd liever leuke dingen doen buiten school in vergelijking met andere leeftijdgenoten. Mogelijk worden de vierdejaars leerlingen minder uitgedaagd op school of hebben ze vaker een relatie met het andere geslacht waardoor school minder belangrijk wordt.

Deelvraag 3: Wat is de mate en aard van het verzuim van vo-leerlingen?

Van de 788 leerlingen zijn 592 leerlingen, vanaf de start van het schooljaar 2010 tot aan de herfstvakantie 2010, matig tot veel afwezig geweest. De mate waar in een leerling verzuimt verschilt significant per aard van verzuim, $\chi^2(2, N = 592) = 88,39, p < 0,001$. Zie Tabel 8.

Tabel 8.

Frequenties en percentages mate van verzuim per aard verzuim

Aard verzuim	Matig	Veel	%
Geoorloofd	248	50	50,34
Geoorloofd/Ongeoorloofd	103	116	36,99
Ongeoorloofd	64	11	12,67
Totaal	415	179	592
Procent	70,10	29,90	100

Het grootste deel van de leerlingen (75%) heeft binnen drie maanden enkele of meer keren de school verzuimd. Het meeste verzuim is matig en geoorloofd. De mate van verzuim verschilt significant per schoolsoort en locatie. Leerlingen op het vmbo verzuimen het meest, dit komt vooral door het percentage leerlingen dat “Veel” verzuimt, op de havo/vwo het minst.

De aard van het verzuim verschilt significant tussen jongens en meisjes, tussen schoolsoorten en locaties. Van de jongens verzuimt 65% ongeoorloofd, van de meisjes verzuimt 54% geoorloofd. Dit komt overeen met de bevindingen van Vuijk et al. (2008) dat jongens oververtegenwoordigd zijn in spijbelgedrag. Hoe moeilijker de schoolsoort hoe hoger het percentage dat geoorloofd verzuimt, bijna driekwart van het verzuim op de havo/vwo en het vwo is geoorloofd, op het vmbo en havo is dat ongeveer de helft van het verzuim geoorloofd. Omdat geoorloofd verzuim vooral ziekte betreft, kan hier uit geconcludeerd worden dat naarmate de opleiding moeilijker wordt, meer leerlingen de school verzuimen door ziekte. Het geoorloofd verzuim houdt mogelijk verband met de toenemende moeilijkheidsgraad van de lessen, immers, als een leerling bepaalde lesstof niet begrijpt of over onvoldoende academische vaardigheden beschikt om goed te kunnen leren is de kans op verzuim groter (Reid, 2003). Een andere verklaring voor de verschillen tussen schoolsoorten is dat hoe hoger de moeilijkheidsgraad van de opleiding is, hoe minder de leerlingen worden uitgedaagd en zich gaan vervelen, wat volgens Kearney (2008b) een belangrijke reden is voor schoolverzuim. Deze verklaringen komen overeen met die uit deelvraag 2 dat mogelijk een gebrek aan uitdaging een belangrijke rol speelt of dat leerlingen van de havo/vwo de opleiding te zwaar vinden en daarom liever thuis les krijgen.

Het leerjaar laat geen significante verschillen zien in de mate en aard van het verzuim, het verzuim is in het eerste leerjaar het laagst, in het tweede leerjaar het hoogst. Een reden voor deze toename van verzuim zou kunnen zijn dat de relatie en het vertrouwen dat de docent in de leerling stelt, in het tweede leerjaar verandert, waardoor de leerling meer verzuimt, de docent is immers een significante factor voor de mate van verzuim. Een andere mogelijkheid is dat leerlingen meer moeite krijgen met de leerstof. Uit analyses blijkt namelijk dat in het eerste leerjaar de docent als didacticus, in het bijzonder “de leraren geven moeilijk les” en “als ik moeilijkheden heb met leren word ik door de leraren goed geholpen”, de samenhang verklaren met het willen najagen van aandacht van door de leerling ervaren belangrijke personen.

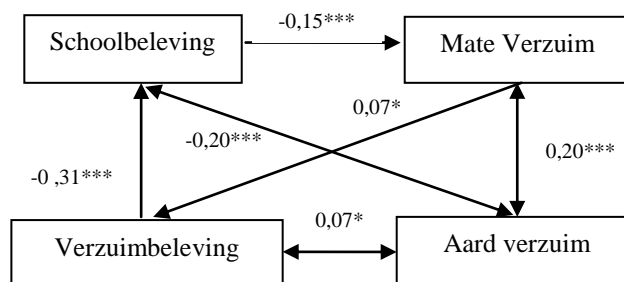
De mate en aard van verzuim verschilt tussen de locaties. Deze verschillen kunnen te maken hebben met verschillen in betrokkenheid van de leerling bij school, immers de beleving van school in het algemeen en de schoolorganisatie verklaren de verschillen in schoolbeleving tussen de locaties (zie resultaten deelvraag 2), en uit onderzoek van Kearney (2008b) blijkt dat het schoolklimaat samenhangt met schoolverzuim en refereert aan het gevoel van betrokkenheid met de school.

Deelvraag 4: Heeft de school- en verzuimbeleving van vo-leerlingen een relatie met de mate en aard van het verzuim van de leerlingen?

Schoolbeleving blijkt een significante maar geringe samenhang te hebben met mate van verzuim, $r = -0,15$, $p < 0,001$. Leerlingen met een hoge score op schoolbeleving verzuimen minder dan leerlingen met een lage score op schoolbeleving. De relatie heeft voornamelijk te maken met de “docent als didacticus”, $r = -0,15$, $p < 0,001$. De aard van het verzuim hangt eveneens samen met de schoolbeleving, $r = -0,20$, $p < 0,001$ ($N = 592$).

Verzuimbeleving heeft een geringe samenhang met mate van verzuim, $r = 0,07$, $p = 0,027$. De samenhang wordt voornamelijk verklaard door “het najagen van aandacht van belangrijke anderen”, $r = 0,15$, $p < 0,001$. De aard van het verzuim heeft een geringe relatie met verzuimbeleving, $r = 0,07$, $p = 0,038$ ($N = 592$). De samenhang betreft de functies van verzuim “het najagen van aandacht van belangrijke anderen?” ($r = 0,09$, $p = 0,013$) en “het najagen van tastbare versterkers buiten de schoolsetting?” ($r = 0,10$, $p = 0,008$).

De correlaties tussen de onderzoeksvariabelen schoolbeleving, verzuimbeleving, mate en aard van verzuim zijn in onderstaand schema samengebracht, zie Figuur 2.

Figuur 2 Overzicht van de gevonden correlaties.
* $p < 0,05$. *** $p < 0,001$.

De schoolbeleving van leerlingen is van invloed op de mate en aard van het verzuim van de leerling. De samenhang tussen schoolbeleving en de mate van verzuim wordt vooral verklaard door de docent als didacticus. Vooral de wijze waarop de docent de les geeft, het vertrouwen dat de leerling heeft in de docent en de ondersteuning die hij krijgt bij moeilijkheden, beïnvloeden het verzuim van de

leerling. Hier uit kan geconcludeerd worden dat de acties in de klas, met name de interactie tussen de docent en de leerling, het verzuim van leerlingen beïnvloedt. Dit komt overeen met de conclusie van Lagana (2004) en Reid (2006) dat gebrek aan ondersteuning het risico op verzuim vergroot en, volgens Claes et al. (2009), dat het bestrijden van schoolverzuim meer gericht moet zijn op het schoolklimaat en de interacties. Schoolbeleving wordt beïnvloed door de acties in de klassensituatie, deze zijn van doorslaggevend belang voor het bevorderen van de motivatie en betrokkenheid van de leerling op school (Fredricks et al., 2004). Of een leerling wel of niet geoorloofd verzuimt heeft weinig te maken met de relatie met klasgenoten en het eigen verstandelijk functioneren.

De verzuimbeleving van leerlingen heeft nauwelijks een relatie met de mate en aard van het verzuim van leerlingen en heeft vooral tot doel om de aandacht na te jagen van belangrijke anderen, met name van ouders, en om buiten de school aantrekkelijke zaken en situaties te zoeken. Deze geringe samenhang tussen verzuimbeleving en de mate en aard van het verzuim kan worden verklaard door het feit dat de vragenlijst verzuimbeleving oorspronkelijk is ontwikkeld voor basisschoolkinderen, hierdoor is de vragenlijst mogelijk niet geschikt om de verzuimbeleving van vo-leerlingen te meten. Vuijk et al. (2010) concluderen dat de prevalentie van schoolverzuim, in het bijzonder schoolonthouding en spijbelen, verschilt tussen basisschoolkinderen en vo-leerlingen, wat te maken heeft met meer zelfstandigheid en specifieke spijbelproblematiek bij oudere leerlingen.

Deelvraag 5: Heeft het verzuimbeleid van vo-scholen een relatie met de school- en verzuimbeleving van de leerlingen?

De relatie tussen het verzuimbeleid van vo-scholen en de school- en verzuimbeleving van leerlingen is zichtbaar gemaakt in Tabel 9. In de linkerkolom zijn per subschaal de resultaten opgenomen van de Monitor Verzuimbeleid, in de rechterkolom de resultaten uit de deelvragen 2 tot en met 4 waarmee de Monitor Verzuimbeleid relatie heeft. Vooral met betrekking tot de preventieve verzuimactiviteiten worden de meeste relaties gevonden.

Tabel 9

Resultaten verzuimbeleid van scholen, zoals gerapporteerd door 28 verzuimexperts, en de raakvlakken met de school- en verzuimbeleving van 788 leerlingen

Verzuimbeleid school	School- en verzuimbeleving leerlingen
<i>Verzuimmaatregelen</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Het beleid is structureel, effectief en sluitend; • Een groot deel van het verzuim van leerlingen bestaat uit te laat te komen in de les en door ziekte of andere (achterliggende) problemen; 	<p>De beleving van leerlingen van de school in het algemeen bepaalt voor een groot deel de schoolbeleving van de leerling.</p> <p>De schoolorganisatie wordt bij de schoolbeleving van leerlingen laag beoordeeld, met name de zeggenschap en het aantal regels op school.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Scholen hebben in de onderzoeksperiode geen leerlingen van school verwijderd, wel enkele leerlingen gedurende een aantal dagen de school geschorst; • Verzuim en te laat meldingen worden onvoldoende geregistreerd; • Bij de registratie wordt onderscheid gemaakt in het type verzuim en wordt gevraagd naar de reden van het verzuim; • Vervolgactiviteiten zijn gericht op het informeren van de ouders, het maken van afspraken en de naleving daarvan; • Activiteiten zoals het voeren van een gesprek met een leerling en het evalueren van de effecten van de activiteiten in kader van de verzuimmaatregelen vinden in mindere mate plaats. 	<p>Ouders spelen een belangrijke rol bij verzuimbeleving, leerlingen zoeken buiten school aandacht van belangrijke anderen (ouders).</p> <p>Per schoolsoort verschillen de mate en aard van het verzuim: op het vmbo en de havo is het percentage ongeoorloofd verzuim het hoogst, op het vwo is het percentage geoorloofd verzuim het hoogst; het verzuim is op het vmbo het hoogst, op de havo/vwo het laagst.</p> <p>Per locatie verschillen de mate en aard van het verzuim.</p>
<p><i>Gerealiseerd verzuim</i></p>	
<ul style="list-style-type: none"> • De realisatie van het verzuimbeleid op de scholen is gefocust op de regelgeving, het hebben van een duidelijke visie en een beleidsplan dat snel handelen bij verzuim mogelijk maakt; • Daarop volgend is het verzuimbeleid gericht op: toezicht op de handhaving van de regels, duidelijkheid met betrekking tot taken en verantwoordelijkheden voor alle betrokkenen en handelingsroutines bij docenten met betrekking tot gesignaleerd risicogedrag; 	<p>De beleving van de school in het algemeen wordt hoog gewaardeerd bij de schoolbeleving van leerlingen.</p> <p>De schoolorganisatie wordt bij de schoolbeleving van leerlingen laag beoordeeld.</p>
<p><i>Preventieve verzuimactiviteiten</i></p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Het verzuim wordt minder gezien als een probleem van de leerling zelf; • Door externe samenwerkingsrelaties aan te gaan met zowel leerplichtambtenaren en andere scholen vermindert het verzuim; 	<p>Ouders spelen een belangrijke rol bij verzuimbeleving, leerlingen zoeken buiten school aandacht van belangrijke anderen (ouders).</p> <p>Het eigen verstandelijk functioneren vertoont relatie met het willen vermijden van school</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Intern intensief communiceren met docenten en mentoren/begeleiders verminderen het verzuim; • Ouders worden beter geïnformeerd over het verzuimgedrag van hun kind; • De scholen hebben speciale zorg ingericht voor leerlingen met faalangst en bij pestgedrag; • Scholen hebben minder aandacht voor specifieke zorg in kader van verzuimpreventie en vermindering van verzuim, zoals het voeren van een gesprek als de leerling verzuimt, aangepaste lesinhoud en studietempo, het aanbieden van speciale activiteiten buiten het lesprogramma of speciale activiteiten organiseren die leerlingen aanspreken; • Het verzuimbeleid is meer gericht op disciplinaire maatregelen en het stellen van voorwaarden om de leerling te stimuleren naar school te laten komen; • De docent besteedt aandacht aan een veilig klassenklimaat en aan de sociale vaardigheden, waarden en normen in de lessen; • Het curriculum wordt aangepast, bijvoorbeeld door tempodifferentiatie in te voeren en gebruik te maken van motiverende didactische werkvormen. 	<p>gerelateerde stimuli die negatief affect oproepen. Dit betreft leerlingen die zich slecht op hun gemak voelen, zenuwachtig en onzeker zijn. Een hoge mate van eigen verstandelijk functioneren heeft een positieve invloed op schoolbeleving. Docent als didacticus wordt binnen de schoolbeleving laag gewaardeerd. Per schoolsoort is de waardering voor de leerstof en de docent, zowel didactisch als persoonlijk verschillend. De leerstof is eveneens van invloed op het zoeken van aantrekkelijke zaken en feiten buiten school en verklaart voor een deel de verschillen tussen locaties. Bij een deel van de locaties leidt dit tot het willen veranderen van school.</p> <p>Docent als didacticus wordt laag gewaardeerd bij schoolbeleving; In het eerste leerjaar vinden leerlingen het belangrijk dat een docent op een eenvoudige wijze lesgeeft en helpt bij leerproblemen.</p> <p>Een goede relatie met klasgenoten heeft een hoge waardering bij schoolbeleving. Vooral bij leerlingen die zich slecht op hun gemak voelen, zenuwachtig en onzeker zijn is een goede relatie met klasgenoten van invloed op de verzuimbeleving. Ook de docent als persoon, zoals het bieden van ondersteuning, belangstelling tonen en rechtvaardig zijn, hebben invloed op de verzuimbeleving. Het eigen verstandelijk functioneren van de leerling wordt bij de schoolbeleving hoog gewaardeerd.</p>
<p><i>Geen knelpunten</i></p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Over de samenwerking met externe partijen (de dienst Leerplicht) en de mentoren/begeleiders zijn de respondenten het meest positief; • Scholen besteden veel aandacht aan een goede relatie met de ouders/verzorgers; 	<p>Ouders spelen een belangrijke rol bij verzuimbeleving.</p> <p>Jongens willen meer dan meisjes aandacht najagen van belangrijke anderen.</p> <p>Docent als didacticus wordt laag op schoolbeleving. De didactiek van de docent en</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Disciplinaire maatregelen worden minder effectief gevonden; • Leerlingen meer verantwoordelijkheid geven voor hun leerproces wordt minder effectief gevonden; • Over de aspecten die direct met het onderwijs te maken hebben, zoals de docenten, de leerlingen, de activiteiten zelf en de benodigde middelen om het verzuimbeleid uit te kunnen voeren, zijn de respondenten minder positief. 	<p>de wijze van omgaan met de leerling is een belangrijke factor bij schoolbeleving en verschilt per leerjaar en schoolsoort.</p> <p>Het eigen verstandelijk functioneren wordt hoog gewaardeerd binnen schoolbeleving en is van invloed op de verzuimbeleving van leerlingen. Het vermijdingsgedrag van leerlingen die zich slecht op hun gemak voelen, zenuwachtig en onzeker zijn, hangt samen met negatieve school gerelateerde stimuli.</p>
<p><i>Gesignaleerde knelpunten</i></p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Knelpunt is de beschikbare tijd en geld; • De betrokkenheid van ouders en de voorlichting/communicatie vormen een knelpunt; • Het aanpassen van de activiteit, het vergroten van de betrokkenheid van de managers en het meer centraal stellen van de leerling worden minder als een probleem ervaren bij de uitvoering van het verzuimbeleid. 	<p>Ouders spelen een belangrijke rol bij verzuimbeleving.</p> <p>De mate waarin de docent belangstelling toont voor de leerling, de leerstof en didactiek van de docent zijn van invloed op de verzuimbeleving.</p>

Alle aspecten van het verzuimbeleid hebben een relatie met de school- en verzuimbeleving van leerlingen. De maatregelen van de vo-scholen richten zich vooral op het in orde hebben van de processen en het voldoen aan de wettelijke verplichtingen in kader van het melden van verzuim. Hierdoor hebben de vo-scholen het ongeoorloofd verzuim goed in beeld, maar in minder mate het te laat komen in de lessen. De vo-scholen richten hun verzuimmaatregelen vooral op het signaleren en registreren van ongeoorloofd verzuim en de daarop volgende afspraken en sancties en niet op de grootste groep, geoorloofd verzuim. Hieruit kan geconcludeerd worden dat een groot deel van het verzuim onvoldoende wordt onderkend, een conclusie die gedeeld wordt met Van Burik et al. (2007), en dat de vo-scholen de problematiek rondom het verzuim onderschatten, wat Reid (2005) eveneens concludeert. Door meer aandacht te besteden aan specifieke zorg in kader van verzuimpreventie (niveau vroege interventies van Smink en Reimer, 2009) en de verzuimmaatregelen te richten op het achterhalen van de achterliggende redenen van het verzuim, kan het verzuim worden verminderd.

De verzuimmaatregelen gericht op disciplinaire maatregelen en sancties beïnvloeden de schoolbeleving negatief, immers, leerlingen waarderen in hun schoolbeleving de schoolorganisatie lager, wat onder andere te maken heeft met de hoeveelheid regels die de school stelt en de mate

waarin leerlingen inspraak krijgen. Het verzuim is per schoolsoort en locatie verschillend, wat betekent dat deze verschillen ook in de maatregelen zichtbaar moeten zijn. Dit is niet onderzocht. De schoolbeleving kan positief beïnvloed worden door die maatregelen te stimuleren die de leerling actief betrekken bij de school (Epstein & Sheldon, 2002), zoals een gesprek of evaluatie van de verzuimmaatregelen samen met de leerling. Hier kunnen de ouders actief bij betrokken worden, de aandacht van ouders is immers voor de leerling belangrijk en het najagen daarvan voor leerlingen een reden voor verzuim.

In het algemeen wordt, in de schoolbeleving van de leerlingen, de school hoog gewaardeerd. Een verklaring hiervoor kan worden gevonden in de factoren die volgens Claes et al. (2009) belangrijk zijn bij het bestrijden van schoolverzuim en in de schoolbeleving hoger gewaardeerd worden: de relatie met klasgenoten, de docent als persoon, en een veilig klassenklimaat.

De reden dat leerlingen verzuimen is omdat zij personen, zaken en situaties buiten de school aantrekkelijker vinden. Om de aandacht van de leerling meer te richten op school en daarmee het verzuim te verminderen, zou het verzuimbeleid meer gericht moeten zijn op activiteiten die het onderwijs aantrekkelijker maken, de leerling uitdagen en meer betrekken bij de school. Zoals Vandenbroucke (2006) concludeert: het verzuimbeleid moet meer gericht zijn op de klas, de docent en preventie. Uit de Monitor Verzuimbeleid blijkt dat dit kan worden gestimuleerd door: aanpassingen van het curriculum, zoals aangepaste lesinhoud, het aanbieden van zinvolle en aantrekkelijke activiteiten, ook buiten het lesprogramma, door de leerlingen meer verantwoordelijkheid te geven voor het eigen leerproces en positief te belonen. Deze activiteiten hebben gevolgen voor de didactiek van de docent, een factor die een belangrijke rol speelt in de schoolbeleving van leerlingen en deze positief kan beïnvloeden. Op deze wijze kan een leerling de school goed doorlopen en wordt het optimale uit de leerling gehaald, interventieniveaus die volgens Smink en Reimer (2005) kenmerkend zijn voor een goede verzuimpreventie.

Het verzuimbeleid van de vo-scholen is voor een deel gericht op preventie van verzuim. Zo zijn de verzuimactiviteiten gericht op een goede samenwerking tussen de docenten onderling en tussen docenten en begeleiders, en extern met de dienst Leerplicht en de ouders. De samenwerking beperkt zich vaak nog tot informeren en handhaving en zou verbreed moeten worden door alle partners vroegtijdig te betrekken bij het onderwijs en gesignaleerde problemen. Hiermee wordt dan voldaan aan het interventieniveau van school en gemeenschap van Smink en Reimer (2005). Preventie van verzuim wordt ook toegepast door docenten door gebruik te maken van tempodifferentiatie en motiverende didactische werkvormen, activiteiten die passen bij de niveaus van Smink en Reimer (2005): goed doorlopen van de school en het optimale uit de leerling halen.

5. Conclusies

Deelvraag 1: Welk verzuimbeleid hanteren vo-scholen?

De scholen zijn bezig met de implementatie van het verzuimbeleid en oordelen hier positief over. Het verzuimbeleid kan verbeterd worden op de volgende aspecten. Het verzuimbeleid van de vo-

scholen is niet volledig doelgericht en systematisch, procedures zijn niet sluitend en de activiteiten zijn minder gericht op preventie van schoolverzuim. Ook het consistent pedagogisch handelen en het vergroten van de betrokkenheid van de leerling en de ouders kunnen worden verbeterd. Deze conclusie komt overeen met de bevindingen van de onderzoekers Dembo en Gullledge (2009), zij constateren dat verzuim wordt opgevat als een management en disciplinair probleem en dat interventies weinig gericht zijn op de causale problemen van verzuimgedrag.

Deelvraag 2: Hoe is de school- en verzuimbeleving van vo-leerlingen?

Schoolbeleving hangt samen met verzuimbeleving. De leerlingen zijn positief over hun school (schoolbeleving), voornamelijk door goede relatie met klasgenoten en de school in het algemeen. De docent als didacticus en de schoolorganisatie vormen de voornaamste redenen voor een negatieve schoolbeleving. Als leerlingen willen verzuimen (verzuimbeleving) is dat omdat ze leuke interessante dingen buiten de school zoeken of liever bij de ouders thuis zijn. De verzuimbeleving hangt vooral samen met het academic self-concept van de leerling, de relatie met klasgenoten en de leerstof. Per geslacht, leerjaar, schoolsoort en locatie zijn er verschillen in school- en verzuimbeleving.

Deelvraag 3: Wat is de mate en aard van het verzuim van vo-leerlingen?

Het merendeel van de leerlingen verzuimt matig en voornamelijk geoorloofd. Schoolsoort en locatie bepalen in belangrijke mate de hoeveelheid en aard van het verzuim. Hoe moeilijker de opleiding hoe lager de hoeveelheid verzuim en hoe meer het verzuim geoorloofd is. Jongens vertonen meer ongeoorloofd verzuim dan meisjes.

Deelvraag 4: Heeft de school- en verzuimbeleving van vo-leerlingen een relatie met de mate en aard van het verzuim van de leerlingen?

De mate en aard van het verzuim is het meest gerelateerd aan de schoolbeleving van leerlingen, in geringe mate aan de verzuimbeleving van de leerling. De mate waarin een leerling verzuimt is vooral afhankelijk van de didactiek van de docent. De aard van het verzuim heeft weinig tot geen relatie met klasgenoten en eigen verstandelijk functioneren. Leerlingen verzuimen vooral omdat zaken en situaties buiten de school aantrekkelijker zijn. De vragenlijst verzuimbeleving zou verder onderzocht kunnen worden op zijn geschiktheid voor vo-leerlingen.

Deelvraag 5: Heeft het verzuimbeleid van vo-scholen een relatie met de school- en verzuimbeleving van de leerlingen?

Het verzuimbeleid van vo-scholen vertoont samenhang met de school- en verzuimbeleving van leerlingen. Het verzuimbeleid is met name gericht op het signaleren, administreren en sanctioneren

van ongeoorloofd verzuim. Deze verzuimactiviteiten beïnvloeden de schoolbeleving in negatieve zin. Door de activiteiten te stimuleren die zich richten op de preventie van het verzuim, zoals het vergroten van de betrokkenheid van de leerling, het bieden van aantrekkelijk onderwijs en het uitdagen van de leerling, kan de schoolbeleving van leerlingen worden verhoogd en wordt de aandacht verlegd van aantrekkelijke zaken buiten de school naar binnen de school. Het verzuimbeleid van de vo-scholen beslaat alle vier interventieniveaus van Smink en Reimer (2005).

6. Discussie

Uit het onderzoeksreview van Fredricks, Blumenfeld en Paris (2004) blijkt dat zowel sociale als cognitieve ondersteuning door de docent van belang is voor de betrokkenheid van de leerling, en dat het uitvoeren van authentieke, uitdagende taken worden geassocieerd met betrokkenheid. In dit onderzoek wordt dit bevestigd: de interactie tussen de docent en de leerling is een belangrijke factor bij schoolverzuim evenals de didactiek van de docent. Interventies zouden zich dan ook meer moeten richten op de activiteiten in de klas en minder in disciplinaire maatregelen en sancties. Door het bieden van een uitdagend curriculum, het versterken van de relatie tussen docent en leerling, gebaseerd op vertrouwen en respect voor elkaar, en door de leerling te ondersteunen op zowel cognitief, sociaal als emotioneel gebied afhankelijk van de behoefte van de leerling, zal de leerling meer betrokken raken bij de school en zijn leren en daardoor minder verzuimen. Interventies gericht op discipline en sancties zullen het tegengestelde effect hebben en de betrokkenheid van de leerling bij school verminderen, zijn schoolbeleving zal afnemen.

Referenties

- Baat, M. de (2010). Wat werkt bij het voorkomen en verminderen van schoolverzuim? Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Batenburg, T. A. van, Korpershoek, H., & Werf, M. P. C. van de (2007). *De VMBO leerlingen in VOCL '99. Stromen, kenmerken en huidige situatie* (NWO 411-20-101). Groningen: Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs.
- Claes, E., Hooghe, M., & Reeskens, T. (2009). School absenteeism as a contextual and school-related problem: a comparative multilevel analysis of country and school characteristics on civic knowledge among 14 year olds. *Educational Studies*, 35(2), 123-142.
- Dembo, R., & Gullledge, L. M. (2009). School absenteeism Intervention Programs: Challenges and Innovations tot Implementation. *Criminal Justice Policy Review*, 20(4), 437-456.
- De Vries, G. C., Monsma, G., Mellink, E., & Van Ruijven, N. (1990). *Als een slak, ongaarne, schoolwaarts. Een onderzoek naar schoolverzuim van leerlingen en de invloeden van school*. Amsterdam: Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek.
- Dynarski, M., Clarke, L., Cobb, B., Finn, J., Rumberger, R., & Smink, J. (2008). *Dropout Prevention. IES Practice Guide* (NCEE 2008-4025). Washington, DC: National Center for Education Evaluation and Regional Assistance, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education. Opgehaald van <http://ies.ed.gov/ncee/wwc>
- Eimers, T., Derriks, M., Voncken, E., Tilborg, L., & Es, W. van (2003). *Kans van Slagen; een verdiepende studie naar het rendement van VSV-trajecten en begeleidingsmodellen* (SCO-

- rapport 665). Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen, Universiteit van Amsterdam.
- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School Engagement: Potential of the Concept, State of the Evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59-109.
- Fremont, W. P. (2003). School refusal in children and adolescents. *American Family Physician*, 68(8), 1555-1560.
- Hartnett, S. (2007). Does Peer Group Identity Influence Absenteeism in High School Students? *The High School Journal*, 91(2), 35-44.
- Jaspers, J. P., Schut, H. A., Keijser, A. de, & Gunnink, F. A. (1986). Spijbelen en schoolbeleving in het voortgezet onderwijs. *Pedagogische Studiën*, 63(2), 61-73.
- Kearney, C. (2008). School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. *Clinical Psychology Review*, 28(3), 451-471.
- Reid, K. (2003). The Search for Solutions to School absenteeism and Other Forms of School Absenteeism. *Pastoral Care in Education*, 21(1), 3-9.
- Reid, K. (2005). The Causes, Views and Traits of School Absenteeism and School absenteeism: An Analytical Review. *Research in Education*, 74, 59-82.
- Ritzen, H. (2004). *Zinvolle leerwegen. Actieonderzoek naar innovatieve leeromgevingen voor ROC-leerlingen van kwalificatieniveaus 1 en 2*. Soest: Nelissen.
- Ritzen, H., & Liere, A. van (2010). Twentse monitor schoolverzuim. Hengelo: HES/OCT.
- Rumberger, R. W. (1995). Dropping Out of Middle School: A Multilevel Analysis of Students and Schools. *American Educational Research Journal*, 32(3), 583-625.
- Smink, J., & Reimer, M. S. (2005). *Fifteen Effective Strategies for Improving Student Attendance and School absenteeism Prevention*. Clemson: National Dropout Prevention Center.
- Stoel, W. G. R. (1982). De grootte van scholen voor voortgezet onderwijs en het welbevinden van de leerlingen. *Pedagogische Studiën*, 59(12), 493-506.
- Sutphen, R. D., Ford, J. P., & Flaherty, C. (2010). School absenteeism Interventions: A Review of the Research Literature. *Research on Social Work Practice*, 20(2), 161-171.
- Tasley, M. L. (2004). Absenteeism and School absenteeism: Risk, Protection, and Best Practice Implications for School Social Workers. *Children & Schools*, 26(2), 117-128.
- Tinto, V. (2009). How to Help Students Stay and Succeed. *Chronicle of Higher Education*, 55(22), A33-A33.
- Vandenbroucke, F. (2006). *Een sluitende aanpak voor spijbelen en schoolverzuim*. Brussel: Ministerie van Werk, Onderwijs en Vorming.
- Vuijk, D. P., Heyne, D. D. A., & Noll, C. W. E. van de (2008). *@school in Rotterdam. Een studie naar de prevalentie en etiologie van verschillende typen schoolweigerend gedrag in het Rotterdamse basisonderwijs*. Rotterdam: Universiteit Leiden, afdeling Ontwikkelingspsychologie.